

Збереглися у суспільно-побутових піснях і рудименти народної магії. Пов'язаної з замовляннями на гарну вроду, як у пісні «А їм було по двадцять лет», коли старша сестра планує заманити меншу, аби втопити, викликаючи її до води:

– Сестро, йдем до моря,  
Де сходить рано ясная зоря.  
Подивимося в чисту воду,  
Которая має з нас вроду[2, с. 166].

Отже, у ліриці Східного Поділля про сімейне життя зберігся в окремих випадках мотив чарування, пов'язаний із рудиментами народних вірувань у магію: дівчина прикриває сліди милого, аби останній повернувся додому, мати купає у любистку, аби донька зазнала щастя у коханні, донька перевтілюється у пташку, аби навідатися до батьківського дому, попросити допомоги у матері тощо.

У купальських піснях, поширених на території Вінниччини, мотив чарування завуальовано, на перший план виступає народний гумор та іронія із краплями народної демонології.

### Література

1. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. К. : ЗнанняПрес, 2006. 591 с.
2. Сторожук А. Народнописенна лірика Східного Поділля як фольклорна традиція: Записи і коментарі: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2014. 272 с.

УДК 821.161.2

## ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ДЕТЕКТИВУ У РОМАНІ НАТАЛКИ ДОЛЯК «НА “СЬОМОМУ НЕБІ”»

*Н. С. Цимбалюк, О. В. Пуніна*

**Вступ.** Жанр детективу зародився майже одночасно в Америці (Е. По), Англії (А. Конан-Дойл) і Франції (Є. Габоріо) наприкінці 1870-х років. В Україну детектив потрапляє тільки на початку ХХ ст. З часу виникнення він трансформується і набуває нових рис.

**Мета:** виокремити жанрові особливості роману-детективу Наталки Доляк «На “Сьомому небі”».

**Виклад основного матеріалу.** Роман Наталки Доляк «На “Сьомому небі”» є продовженням іронічного детективу «Шикарне життя у Вупперталі». Зоя Кирпач, яка працює на вінницькому телебаченні, проводить неофіційне розслідування вбивств своїх знайомих. Особливістю твору є те, що за жанром це роман-детектив. Тобто важливою є не лише детективна лінія. У 40-х роках ХІХ ст. Едгар По створив п'ять новел, у яких виокремив фундаментальні принципи детективу [1, с. 35]. Перш за все, обов'язкова присутність детектива-аматора: Зоя Кирпач, звичайно, вдало розслідувала вбивства у романі «Шикарне життя у Вупперталі» і має хоч якийсь досвід, проте вона не є справжнім детективом. До того ж українка має оригінальні манери і перевершує поліцію у вмінні спостерігати й узагальнювати.

Другим фундаментальним принципом детективу є каркас сюжету: злочин – дедуктивне розслідування – розкриття – покарання злочинця. У романі убивця скоює 4 злочини, тому Зоя Кирпач веде розслідування і їй вдається розкрити справу, а злочинець отримує покарання. Не менш цікавими є сюжетні ходи: вбивство в закритій кімнаті (першу жертву, Олену Кесіль, знаходять мертвою у студії), помилково підозрювана людина (до таких підозрюваних належить більша половина дійових осіб, навіть найближчий друг Зої),

ланцюжок хибних доказів (наприклад, навмисно залишена серветка в руках убитої, яка вказує на вбивцю (Олію); потім зникає і серветка, і сам Олійник), вбивця – найменш підозрюваний персонаж (ніхто, окрім товариша Зої, не звинувачує Валерію Обухівську; до того ж, коли Зоя чує таку версію вбивства, вона відповідає *«Та щоб тобі, Оліє, добре було. Це ж треба такі смішні версії озвучувати»* [2]).

Наступний фундаментальний принцип детективу – злочин розкривається за допомогою роботи інтелекту. Справді, справу у романі розкрито завдяки Зої Кирпач, що є кмітливою й ерудованою особою. Саме вона добре знає кожного із героїв твору, властиву їм поведінку, знаходить різні зачіпки і вибудовує логічні варіанти розвитку подій. Також у романі втілюється можливість застосування методів дедукції до реальних злочинів, що є не менш важливою ознакою детективу. У романі можна віднайти і два «золоті» правила детективу: коли відкинуто всі варіанти, крім одного, то іноді найнеймовірніший і є істинним; чим складніша справа, тим простіше її розв'язання. Найменш логічним здається варіант, у якому люб'язна, мила і привітна бухгалтерка телестудії вбиває багато працівників, проте саме ця версія істинна.

Згодом письменники трансформують і удосконалюють жанр детективу. Саме завдяки їм формуються класичні критерії цього жанру [1, с. 36], які простежуються у романі Наталки Доляк. У детективі обов'язково наявна загадка, що мусить мати відгадку. Критерієм також є заглибленість у звичний побут. Загалом події розвиваються на вінницькій телестудії, авторка поступово розкриває побут журналістів, описує працівників і їхні обов'язки. Тобто читач заглиблюється в атмосферу студії і одразу помічає нетипові риси, ситуації, які згодом з'являються. Наступним критерієм детективного жанру є стереотипність поведінки персонажів. Звичайно, герої роману мають певні характерні риси, проте читач знає про персонажів не більше, ніж потрібно для розуміння роману.

У класичному детективі злочинцем не може бути оповідач, слідчий, близькі родичі жертви, священики і державні діячі високого рангу. У романі «На “Сьомому небі”» ні Зоя Кирпач, ні слідчий Ігор Безлад не є вбивцею. Важливим принципом жанру детективу є відсутність випадкових помилок. Персонажі твору, коли дають показання, або говорять про правду, або свідомо брешуть.

Крім того, в аналізованому романі Наталки Доляк можна виділити ознаки детективу, які розробив С. С. Ван-Дайн і виклав у статті «Двадцять правил для написання детективних романів» [3, с. 191–192]. У романі представлені такі ознаки: не більш одного детектива й одного злочинця; злочинець не є професіоналом; увесь тягар провини за злочин лежить на плечах однієї людини; злочинець посідає важливе положення (головна бухгалтерка телестудії); усе пояснюється раціонально, фантастики немає; особистий мотив злочину (Валерія Обухівська хвилюється за майбутнє власної справи); спосіб вбивства відповідає критеріям раціональності; злочинець не може покінчити життя самогубством (Петро Нашинський, який наклав на себе руки, не був вбивцею); у творі немає любовної лінії і великих описів.

Роман Наталки Доляк «Шикарне життя у Вупперталі» за жанром іронічний детектив. Проте, другий детектив авторки, у якому зустрічається Зоя Кирпач, не можна назвати іронічним. Щоправда, іронія і гумор все ж є важливими складовими цього роману. Наприклад, більшість персонажів роману мають насмішкваті прізвища і прізвиська: Сергій Олійник (Олія), Тарас Григорович Бульбик (Буль), Петро Петрович Нашинський (Наш), Ольга Тельбух, Ян Заян, Марина Едуардівна Абрикосова, Олена Кесіль, Степан Мойсейович Векслер, Ніна Смак, Ігор Андрійович Безлад, Вероніка Святославівна Майорова (Майор, Вирвинічка).

Ба більше, письменниця з гумором й іронією описує багато сцен з побуту журналістів: *«Ефір із провидцем почався без особливих збоїв чи затримок. Якщо не вважати збоєм нетривалу істерику ведучої Олени Кесіль, незадоволеної своїм виглядом на екрані. І ще вона була незадоволена цими одвічними чіпляннями Буля, який кожен ефір починав з фрази: – Я ж попереджав, я двадцять років усіх попереджаю, я прошу, я наказую, я вимагаю – чорне-біле, картате, смугасте й червоне не вдягати. – І де ти бачиш смугасте чи картате? – устрявала в суперечку ведуча... – Де червоне? – басила вона, тицяючи пальцем у зелену блузку й чорну спідницю. А заразом тицяючи тим самим пальцем у синій балахон гостя. – А про чорне-біле*

чого не питаєш? – уїдливо поцікавився Буль... – І що? Де? Яке ще чорне й біле? – цей Тарас діяв на ведучу, як тореадор на бичюгана. – Ось, – смикнув налаковане пасмо зачіски Олени. – Це яке? Воно ж таке страшно чорне, що в мене зараз вилізуть очі. Що, не можна було якось поступово? Ще вчора ми були русьві. – Ой, не треба мене драконити, – Олена й сама страждала від того, як її пофарбували» [2, с. 36]. Подібні сцени вирізняють роман з-поміж інших, привертають увагу читача, захоплюють і змушують читати далі.

**Висновки.** Отже, Наталка Доляк створює роман за законами детективного жанру. Більшість фундаментальних принципів і критеріїв класичного детективу можна віднайти у творі. Проте, роман-детектив письменниці є особливим: він легкий для сприймання, гумор й іронія роблять ситуації менш моторошними. До того ж важливою у романі є не лише детективна лінія. Роман прикрашають топоніми Вінниці, які зацікавлюють і дозволяють читачам проникнути в особливу атмосферу вінницького телебачення.

#### Література

1. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. № 28 (277). С. 35–39.
2. Доляк Н. На «Сьомому небі». Київ : Видавництво «Темпора», 2020. 310 с.
3. Норец М. В. Детективний і шпигунський роман: «клітинна» модель жанроутворення. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 267. С. 188–193.

## Підсекція «Актуальні питання лінгвоукраїністики та культурології»

УДК 811.161.2'373.232.1-053.67(477.44)

### МОТИВИ НОМІНАЦІЇ МОЛОДІЖНИХ ПРІЗВИСКЬ (НА МАТЕРІАЛІ АНТРОПОНІМІЇ ВІННИЧЧИНИ)

**О. В. Антонюк**

В українському мовознавстві кінця ХХ – початку ХХІ століття помітно зростає інтерес до вивчення неофіційних антропонімів загалом та прізвиськ зокрема. На сьогодні є ряд наукових студій, присвячених дослідженню прізвиськ окремих регіонів, наприклад Закарпаття (П. Чучка), Середнього Полісся (І. Козубенко), Північно-Західної України (Г. Аркушин), Нижньої Наддніпрянщини (В. Чабаненко), Луганщини (Н. Федотова), Гуцульщини (М. Будз, Б. Близнюк), Бойківщини (Г. Бучко, Д. Бучко), Верхньої Наддністрянщини (М. Наливайко), Одещини (Л. Баранник, Г. Сенік), Херсонщини (В. Тихоша), Лубенщини (Л. Кравченко), Полісся (Н. Шульська), Івано-Франківщини (Г. Ліщинська), Прикарпаття (М. Микитин-Дружинець), Донеччини (О. Антонюк), Вінниччини (В. Павлюк). Активно проводиться робота з лексикографічної обробки прізвиськ. У 2005 році вийшов друком «Словник прізвиськ Нижньої Наддніпрянщини» В. Чабаненка, який фіксує понад дванадцять тисяч неофіційних назв. У 2008 році побачив світ «Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині» Н. Шульської, який уміщує більше трьох тисяч антропонімів. Результатом багаторічної праці став тритомний «Словник прізвиськ Північно-Західної України» Г. Аркушина, у якому подано понад 19 000 статей. Однак, незважаючи на велику кількість праць, до цього часу не існує однозначного трактування терміна «прізвисько», не розв'язана проблема динаміки побутування цих антропонімів у різних вікових групах носіїв, а питання функціонування прізвиськ у молодіжному середовищі взагалі не було предметом окремих наукових розвідок.